

ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ”
1504, София, бул. „Евлоги и Христо Георгиеви” № 82

РЕЦЕНЗИЯ

от

доцент д-р РУМЕН СТЕФАНОВ НИКОЛОВ,
ръководител на Научна секция „Военна история и патриотично възпитание” в
Институт „Перспективни изследвания за отбраната” на
Военна академия „Г.С.Раковски”

на дисертационния труд на майор Дочо Маринов Николов
на тема „Топографското осигуряване на Българската армия за периода 1878 –
1945 година”, представен за придобиването на образователната и научна степен
„доктор” по докторска програма „Военна и военнополитическа история”

Рецензията е изготвена въз основа на предоставения от докторанта комплект материали, каквито са изискванията на процедурата. Основание за нейното разработване е участието на рецензента в състава на научното жури за защита на дисертационния труд, определено със заповед № СИ 29-РД03-128/03.07.2020 г. на началника на Военна академия „Г. С. Раковски”.

1. Актуалност и значимост на разработвания проблем.

Армията е изключително сложен механизъм, чиито съставни части действат и си взаимодействат по време на нейното функциониране при различни обстоятелства, които обикновено се обобщават като мирновременни и военновременни условия. Като при всяка строго йерархизирана структура някои от нейните звена се считат за приоритетни и работата им привлича професионално и масово внимание. Други остават на заден план и върху дейността им се спуска булото на незабележимостта. Това намира отражение във военноисторическата литература, чиито страници са изпълнени с подвизите на видове въоръжени сили и родове войски, на пълководци и на формирования в диапазона от армия до дружина. Те обаче, макар и будещи възхищение и заслужено увенчавани с лаври, не изчерпват армейската цялост – покрай тях по същото време и на същите места своя принос дават и други структурни елементи, чиято дейност на пръв поглед изглежда лишена от особена атрактивност.

Едно от тези незаслужено подминавани от задълбочен изследователски интерес звена е Топографската служба на Българската армия. За значимостта на нейната работа е достатъчно да се припомни само един факт: от първите праисторически въоръжени схватки до съвсем наскоро преобладаващата част от военните действия се разиграват единствено върху повърхността на земята – сухопътна и водна.

Едва малко повече от век ни разделя от фундаменталния поврат във военното дело, в резултат на който бойните действия вече не се ограничават единствено в рамките на двуизмерното пространство, а благодарение на появата на авиацията се разпространяват и в триизмерното. „Височинният маньовър” бързо обсебва умовете на военните теоретици и практики – достатъчно е да се спомене само доктрината за „Въздушната война” на Джулио Дие и еуфорията сред нейните адепти през периода между двете световни войни. Реалността обаче е много по-прозаична – основната част от военните стълкновения продължава да се случва на повърхността (земна и водна), което изисква нейното детайлно опознаване и пресъздаване с цел адекватна ориентация и своевременно реагиране на всяка промяна в бойната ситуация. Именно това придава на топографското осигуряване на войските значението на изключително важен фактор за успешната подготовка, предприемане и провеждане на военни действия. Това е обстоятелството, благодарение на което военнотопографското осигуряване пребивава в състояние на постоянна значимост и актуалност. Неговото изучаване в ретроспективен план предоставя безброй изводи и поуки със съвременна и перспективна приложимост.

Затова и всяко изследователско начинание в тази насока заслужава насърчаване и адмирации.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд.

Дисертационният труд е в обем от 215 страници, като се състои от увод, три глави с по три параграфа, заключение, списък на използваните съкращения, библиография и приложения.

В Увода се разглежда в най-общ план значението на географското и топографското познание за местността като важен фактор за подготовката и успешното водене на бойни действия. Посочени са и основните методи, чрез които се добива това познание. Направен е кратък ретроспективен обзор на развитието на топографското изкуство, в хода на който постепенно се преодоляват неточности и импровизации и неговият краен продукт – топографската карта - става все по съвършена. Картографската дейност непрекъснато доказва своята ценност не само за въоръжените сили, но и за съответната държава, което закономерно води до нейната институционализация – появяват се специализирани структури, ангажирани с подготовката и издаването на топографски карти. Този процес не подминава и България, на чиято млада армия се възлагат надеждите за решаване на националния въпрос на страната. За съжаление, както правилно отбелязва авторът и изтъква причините за това, развитието на българското военнотопографско дело все още не е намерило своето цялостно и обективно научно пресъздаване. Досегашните малко на брой публикации по въпроса страдат от непълноти и неточности. От тази гледна съвсем логични и адекватни изглеждат целта, която се поставя докторантът и формулираните научноизследователски задачи, чието решаване води до нейната реализация. Прецизно са фиксирани обектът и предметът на този научноизследователски процес, както и неговата работна хипотеза. Заявените за използване научни методи са в неоспоримо съзвучие с тях.

В първата глава на дисертационния труд понятието „топографско осигуряване” е представено подробно и разбираемо, което облекчава неимоверно вникването в последвалото изложение. Посочени са основните топографски проучвания и създадените въз основа на тях карти на европейските владения на Османската империя, включително и на българските земи, които продължително време пребивават в състояние на Terra incognita. В основата на тази картографска активност, демонстрирана преди всичко от страна на Русия и Австро-Унгария, са

геополитическите им намерения и аспирации спрямо югоизточния дял на континента, все още господстван от „болния човек на Европа”. Въпреки множеството си слабости от съвременна гледна точка крайният продукт на тази активност - топографските карти – изиграва съществена роля в предстоящия цивилизационен сблъсък. Руската картографска дейност получава възможността за непрекъснато усъвършенстване в навечерието и по време на Освободителната за България война през 1877-1878 г. В нейния ход работата на руския Военнотопографски корпус не секва нито за миг. Неговите картни изделия, предоставени за нуждите на възстановената българска държава и нейната армия, се използват в продължение на десетилетия.

Втората глава на дисертационния труд е посветена на създаването на самостоятелна национална военнотопографска служба в България и нейната дейност по време на войните за национално освобождение и обединение 1912-1918 г. Проследен е краткият, но изпълнен с перипетии път до институционализирането на топографската дейност чрез създаването на Топографическото отделение в Генералния щаб на Българската войска, едва 12 години след нейното възстановяване като държавна институция. За значението, което му се отдава свидетелства и фактът, че година по-късно е открита Топографическа школа, която да подготвя кадри за него. Скоро след това - през 1894 г. – влиза в сила първият нормативен документ в тази сфера: „Положение за фотограмметричната секция”, която е в състава на Топографическото отделение. През следващите години се работи целенасочено по окомплектоването на структурата с персонал и технически средства, с което постепенно се осигурява пълноценното ѝ функциониране. Самата тя се преформатира неколккратно с цел да се постигне максимално единство между структура и функции. Връхна точка в тази организационна дейност е създаването в началото на 1906 г. на Военно-картографически институт при Щаба на армията. На него се възлага цялата отговорност по топографското осигуряване на войската и държавата. В навечерието на Балканската война в щаба на всяка от отделните армии се създава Картографическа секция, чието задължение е да осигурява актуални и достоверни карти на местностите по направление на действие на съответното формирование. Това ограничава опасността от загуба на ориентация при бойни действия в непознати територии. По време на Първата световна война Картографската структура и нейните изнесени в Действащата армия филиали действат по тази доказала ефикасността си схема. Посочените от докторанта множество конкретни примери доказват недвусмислено, че българските военни топографи, независимо от множество обективни и субективни затруднения в

работата им, достойно изпълняват мисията си по осигуряване на войските с необходимия им картографски материал.

Третата глава на дисертационния труд проследява институционалното и функционалното развитие на дейността по топографското осигуряване на Българската армия през междувоенния период и по време на Втората световна война. Структурата, на която е възложена тази дейност, не е пощадена от последиците, предизвикани от Ньойския договор – нейната численост е редуцирана двукратно, но изискванията пред нея не само не намаляват, но увеличават обхвата си, както в рамките на войската, така и спрямо потребностите на целия държавен апарат. Освен това е наложително извличането на поуки и преодоляването на слабостите в тази сфера, констатирани в хода на войните 1912 – 1918 г. Затова и Географическият институт (Държавният географски институт) при Министерството на войната, каквото е новото наименование на структурата, се ползва с благоволенieto на управляващите, което се отразява благоприятно на ресурсните му възможности. Израз на това е започналата активна работа по изграждане на изцяло българска геодезическа мрежа и съставянето на нова карта на националната територия според границите, наложени от диктата в Ньои. Докторантът обстойно проследява решаването на тази амбициозна задача, която е последвана от съставянето на не по-малко сложните магнитна и гравиметрична карта на страната. Същевременно се работи и по задоволяване на потребностите от различни видове картов материал на военното министерство и другите държавни институции. Дейността се разширява дотам, че от началото на 30-те години се пристъпва към разработването на карти на черноморската акватория и прилежащото крайбрежие. Голямата практическа стойност на разработваните от Географския институт продукти, е илюстрирана с ролята им провеждането на Големите царски маневри през 1937 г. в района на Попово. Втората световна война издига нови задължения пред института – в обхвата на топографското осигуряване на Българската армия трябва да се включат и територии, които са извън държавните граници според Ньойския договор. За кратък период от време върху „възвърнатите земи” се изгражда геодезическа мрежа, която се свързва с тази в „старите предели” на страната и на нейна основа се пристъпва към разработването на актуални и прецизни карти за нуждите на войската и администрацията. В заключителния период на Втората световна война, когато Българската армия води боеве далеч извън националната територия, пред топографското осигуряване на войските си изправят нови предизвикателства, но компетентността на Географския институт е достатъчна за преодоляването им.

В заключението на дисертационния труд са конкретизирани и формулирани множество изводи, които са резултат на обективния и прецизен анализ на обилния фактологичен материал, извършен от докторанта. На преден план са изведени основните научни приноси на разработката.

В приложенията са представени множество съставени от автора таблици, които дават осезаема представа за колосалната дейност на Военногеографската служба през изследвания период.

Специално трябва да се отбележат силно изявеното авторско присъствие в целия текст и атрактивният изказ на докторанта, което прави изложението разбираемо и увлекателно, макар и то да е наситено с твърде специализирана терминология.

3. Характеристика на научните и научноприложните приноси в дисертационния труд. Достоверност на материала.

Научните (с позитивно значение за военноисторическото познание) и научноприложните (с възможности за използване в практиката) приноси на дисертационния труд са добре обосновани и прецизно формулирани, което им придава необоримост. Те гарантират на труда както заслужено място в националната военна историография, така и прилагането му в сферата на реалната топографска дейност. Използваният емпиричен материал е автентичен и достоверен, като е издирван, проучван, систематизиран и анализиран от докторанта в продължение на години.

4. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд.

Научните резултати и приносите, съдържащи се в дисертационния труд, заслужават висока оценка. Те са предпоставка за използването на труда както на теоретично, така и на практическо равнище.

5. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството.

Докторантът е представил списък със 6 свои публикации и факсимилета от тях. Те свидетелстват за дългогодишния му концентриран изследователски интерес към темата, който с течение на времето закономерно довежда до разработването на настоящия дисертационен труд. Стилистиката и анализираната проблематика в тях

недвусмислено свидетелстват, че авторството им принадлежи изцяло и единствено на докторанта.

6. Становище относно наличието или липсата на плагиатство.

Внимателното проучване на малкото публикации, свързани в някаква степен с темата на дисертационния труд, както и използването на специализиран софтуер, показват категорично – в разработката на майор Дочо Николов не се съдържат нерегламентирани заемки от изследванията на други автори. От негова страна няма опити за присвояване на чужд интелектуален продукт. Издирването на емпиричен материал и неговото теоретично интерпретиране са изцяло плод на самостоятелните усилия на докторанта.

7. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта.

Научното градиво на дисертационния труд е достатъчно богато и разнообразно, за да гарантира качествен краен продукт. То се състои от: множество автентични уникални документи и материали, издирени в Централния държавен архив, Държавния военноисторически архив, Оперативния архив на Българската армия, Геодезическия и картографския фонд на Военногеографската служба на Българската армия; литературни източници – 65 публикации и разнообразни картографски изделия.

8. Оценка за автореферата.

Представеният автореферат се състои от три основни дяла: - обща характеристика на дисертационния труд (актуалност на проблема, цели, задачи, обекти и предмет на изследване, работна хипотеза и използвани изследователски методи), - структура и съдържание на дисертационния труд (реферативно изложение на разработката) и резултати, изводи, приноси и препоръки от дисертационния труд. По този начин е гарантирана максимално синтезирана и в същото време достатъчно детайлизирана представа за труда.

9. Критични бележки

- На места дисертационният труд донякъде създава впечатлението за затворена в себе си и изолирана от външни контакти и влияния институционална история. Нямаше да е излишно да се обърне малко повече внимание върху

взаимоотношенията на Географския институт с други звена от армейската структура – преди всичко Оперативния и Разузнавателния отдел.

- С оглед на безспорната общодържавна значимост на топографската дейност едно по-голямо съсредоточаване върху взаимовръзките на нейния субект с управленските институции в държавата, особено във военно време, също би обогатило дисертационния труд.
- Историографският обзор по темата страда от известна количествена и качествена непълноценност. Не са споменати публикации, както с дългогодишна давност, така и наскоро появили се; други са просто споменати, без да се оцени научната им стойност.

10. Лични впечатления и други въпроси, по които рецензентът смята, че трябва да вземе отношение.

Имам дългогодишни персонални впечатления от дейността на майор Дочо Николов в областта на военноисторическите изследвания и патриотичното възпитание на населението. Неговите многобройни изяви в тази насока са изцяло безкористно мотивирани и оказват благотворно духовно въздействие върху хората не само в Троянския край, но и далеч извън него. Убеден съм, че неговата благородна работа по осветляването и популяризирането на националното военноисторическо наследство ще продължи и занапред.

11. Заключение

В представения от майор Дочо Николов научноизследователски продукт се открояват ред резултати, които носят характеристиките на оригинален принос към военноисторическата наука. Те по неоспорим начин илюстрират способността на автора да реализира самостоятелни научни изследвания, базирани на притежаваните от него задълбочени теоретични познания в областта на националната военна история. Благодарение на това дисертационният труд напълно отговаря на императивните изисквания, заложи в Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав във Военна академия „Г.С.Раковски”.

12. Оценка на дисертационния труд.

Въз основа на изтъкнатите аргументи давам висока оценка на представения за рецензиране дисертационен труд на тема “Топографското осигуряване на Българската армия за периода 1878 – 1945 година”, който считам за необорим довод в полза на предложението ми на неговия автор – майор Дочо Маринов Николов – да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 2 „Хуманитарни науки“, професионално направление 2.2 „История и археология“ - научна специалност „Военна и военнополитическа история“.

София

Рецензент:

13.08.2020 г.

доц. д-р

(Румен Николов)